

УДК 347.2/3

*Скрипник В. Л., к.ю.н., доцент**Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОВІТРЯНОГО СУДНА

У Цивільному кодексі України (далі ЦК) вітчизняним законодавцем вперше виокремлено розділ III «Об'єкти цивільних прав» [4], що зумовлює потребу з'ясування юридичного статусу окремих об'єктів, з'ясування їх правового режиму та особливостей обігу. Серед об'єктів цивільних прав законодавець називає і речі.

До нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення.

Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації.

Як і будь-яка правова категорія правовий режим повинен знаходити своє закріплення в нормативно-правових актах, норми яких виступають елементами механізму правового регулювання суспільних відносин, що виникають з приводу об'єкта правовий режим якого і встановлюється. У той же час домінуючою ознакою правового режиму є його обмежувальний характер, що і відображає істота цієї правової категорії. Якщо правовий режим не виступає в якості обмежень правомочностей, то і немає необхідності вести про нього мова.

Практичне значення виокремлення із загальної маси нерухомих речей полягає у тому, що власники останніх більш обмежені у своїх діях стосовно нерухомого майна, а їх права на нього більш захищені, ніж права на майно рухоме [7, с. 150].

Мета правового режиму забезпечити максимально ефективне використання об'єкта, враховуючи, перш за все, державні інтереси і суспільну безпеку. Особливе місце серед об'єктів цивільного обороту посідають повітряні судна.

Незважаючи на те, що Повітряний кодекс України не дає нам дефініції цього терміну, поняття «повітряне судно» міститься у низці підзаконних та відомчих нормативних актів. Так у ч. 2 Положення про організацію та виконання демонстраційних польотів зазначено: «повітряне судно - це літальний апарат, що тримається в атмосфері за рахунок його взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні, і здатний маневрувати в тривимірному просторі» [6] У п. 2 Авіаційних правил України, частина 47 міститься практично таке ж визначення з деякими модифікаціями: «повітряне судно - апарат, що підтримується в атмосфері у результаті його взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні» [1].

Повітряні судна розподіляються на класи: надлегке повітряне судно - максимальна злітна маса до 450 кг; легке повітряне судно - максимальна злітна маса до 5700 кг; середнє повітряне судно - максимальна злітна маса до 40000 кг; важке повітряне судно - максимальна злітна маса більше 40000 кг. Проте ця класифікація не впливає на правовий режим повітряних суден.

Сукупність правових норм, які складають зміст правового режиму, і визначають місце об'єкта в системі обороздатності об'єктів цивільних прав. Ступінь «активності» правового режиму зумовлює і категорію оборотоздатності об'єкта. Зміна правового режиму обумовлює і можливу зміну ступеня оборотоздатності об'єкта.

Відповідно до ст. 29 Конвенція про міжнародну цивільну авіацію (Чикагська конвенція від 8 грудня 1944 р. Україна приєдналася 10 серпня 1992 р.), яка застосовується тільки до цивільних повітряних суден, кожне повітряне судно зайняте в міжнародній навігації, повинно мати на борті такі документи: а) свідоцтво про його реєстрацію; б) посвідчення про його придатність до польотів; в) відповідні свідоцтва на кожного члена екіпажу; г) бортовий журнал; е) якщо воно обладнане радіоапаратурою - дозвіл на бортову радіостанцію; ф) якщо воно перевозить пасажирів - список їхніх прізвищ із зазначенням пунктів відправлення і призначення; г) якщо воно перевозить вантаж - маніфест і докладні декларації на вантаж [3].

Реєстрацію повітряних суден передбачає і Повітряний кодекс України, хоча реєстрація повітряного судна в Державному реєстрі цивільних повітряних суден не є свідченням права власності на повітряне судно будь-якої особи. Внесення повітряного судна до Державного реєстру цивільних повітряних суден України визначає його національну належність.

Відповідно до ст. 39 Повітряного кодексу України [5] повітряне судно може бути зареєстроване за умови, що воно: а) є власністю юридичної особи України або фізичної особи - резидента; б) отримується експлуатантом України в оренду чи у лізинг у нерезидента. Цивільному повітряному судну, внесеному до Державного реєстру цивільних повітряних суден України, надаються державний та реєстраційний знаки та видається реєстраційне посвідчення згідно з авіаційними правилами України. Реєстрація повітряного судна у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України не є свідченням права власності на повітряне судно будь-якої юридичної або фізичної особи. Уповноважений орган з питань цивільної авіації не видає будь-яких документів, які підтверджують право власності на повітряне судно та не веде реєстр застав, заборон та інших обтяжень щодо повітряних суден.

Не підлягають реєстрації у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України: 1) повітряні судна, зліт яких здійснюється за допомогою ніг пілота (дельтаплани, пароплани, мотопароплани тощо); 2) метеорологічні радіозонди та кулі-пілоти, що використовуються виключно для метеорологічних потреб; 3) безпілотні некеровані аеростати без корисного вантажу; 4) безпілотні повітряні судна, максимальна злітна вага яких не перевищує 20 кілограмів і які використовуються для розваг та спортивної діяльності.

Відсутні сенс і у реєстрації повітряних суден, які не призначені для польотів, ті, які, наприклад, використовуються як навчальні посібники, пам'ятники тощо).

Правовий режим повітряного судна відрізняється від правового режиму інших речей тим, що їх обіг пов'язаний з виконанням певних формальностей, а саме, вчинення правочинів з ними і оформлення прав на них завжди вимагає державної реєстрації. Скажімо, в Законі України «Про іпотеку» від 5 червня 2003 р. визначаючи поняття «нерухоме майно» (земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці і невід'ємно пов'язані з нею, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення), законодавець, водночас, зазначає, що застава повітряних суден також регулюється за правилами, визначеними цим Законом [2].

Правовий режим об'єкта цивільних прав визначається не тільки його суб'єктивним складом, правовласниками об'єкта, особливим статусом, а і його властивостями та економічним значенням об'єкта для суспільства.

Пропонується розширити існуючу законодавчу класифікацію оборотоздатності об'єктів (вилучені з обігу, обмежені в обороті, вільні в обороті) в категорію квазі-оборотних об'єктів.

Список літератури

1. Авіаційні правила України, Частина 47 «Правила реєстрації цивільних повітряних суден в Україні», затв. наказом Державної авіаційної служби України 05 лютого 2019 року № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0240-19> (дата звернення 16.03.2020).

2. Про іпотеку : Закон України від 5 червня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15> (дата звернення 16.03.2020).

3. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038 (дата звернення 16.03.2020).

4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 6-те вид., перероб. і допов.; за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2019. Т. I. 752 с.

5. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17> (дата звернення 16.03.2020).

6. Положення про організацію та виконання демонстраційних польотів : затв. наказом Міністерства транспорту України від 08.04.2003 № 269. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0479-03> (дата звернення 16.03.2020).

7. Цивільне право України. Загальна частина : підручник ; за ред. І.А.Бірюкова, Ю.О.Заїки. Затв. МОН України. Загальні положення. Особисті немайнові права фізичної особи. Право власності та інші речові права. Спадкове право. Право інтелектуальної власності. Загальні положення про зобов'язання і договори. К. : Алерта, 2014. 510 с.